

УДК 336.221.4:336.146(477.87)

DOI: 10.60022/2(8)-42S

Олексій Михайло Федорович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за ОНП Економіка

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

ORCID: 0009-0004-7910-9777

Oleksiy Mykhaylo

Phd Student

Uzhhorod National University, Ukraine

ORCID: 0009-0004-7910-9777

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Анотація. У статті досліджено сутність податкового потенціалу як важливого інструменту фінансового забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Розкрито економічну природу податкового потенціалу та визначено його роль у формуванні фінансової самостійності територіальних громад. Проаналізовано динаміку та структуру податкових надходжень Закарпатської області у 2024–2025 роках, виявлено ключові чинники, що стримують повноцінну реалізацію потенціалу, зокрема недостатню автоматизацію та цифровізацію податкового адміністрування, обмежене аналітичне забезпечення бюджетного процесу, значною залежністю від обмеженої податкової та фрагментарне застосування міжнародних підходів. На основі проведеного аналізу окреслено напрями підвищення ефективності реалізації податкового потенціалу, що сприятиме зміцненню фінансової стійкості регіону.

Ключові слова: податковий потенціал, територіальні громади, сталий розвиток, децентралізація, фінансова самодостатність, підвищення ефективності податкових надходжень, податкова система, автоматизація та цифровізація.

INCREASING THE EFFECTIVENESS OF REALIZING THE REGION'S TAX POTENTIAL

Abstract. The article examines the essence of tax potential as an important tool for financially ensuring the sustainable development of local communities. It reveals the economic nature of tax potential and determines its role in shaping the financial independence of local communities. It analyzes the dynamics and structure of tax revenues in the Zakarpattia region in 2024–2025 and identifies key factors that hinder the full realization of this potential, in particular, insufficient automation and digitization of tax administration, limited analytical support for the budget process, significant dependence on limited tax revenue, and fragmented application of international approaches. Based on the analysis, directions for improving the efficiency of tax potential implementation were outlined, which will contribute to strengthening the fiscal stability of the region.

Keywords: tax potential, local communities, sustainable development, decentralization, financial self-sufficiency, improving tax revenue efficiency, tax system, automation, and digitization.

Постановка проблеми. Незважаючи на стратегічну роль податкового потенціалу як основи фінансової самостійності та економічного розвитку регіонів, існуюча система його оцінювання та реалізації в Україні залишається недостатньо ефективною. Поточний стан податкового адміністрування, особливо на рівні територіальних громад, не забезпечує повного виявлення та реалізації наявного податкового потенціалу. Це зумовлює дисбаланс між потребами регіонального розвитку та фактичними можливостями бюджетного забезпечення.

Проблема посилюється обмеженим застосуванням цифрових технологій, недостатнім рівнем аналітичної підтримки бюджетного планування, значною залежністю від обмеженої податкової бази та відсутністю комплексних методик прогнозування податкових надходжень. У таких умовах територіальні громади регіону, зокрема в Закарпатській області, не можуть у повній мірі реалізувати

свій податковий потенціал, що стримує соціально-економічний розвиток регіону.

Виникає необхідність поглибленого дослідження механізмів оцінки та підвищення ефективності реалізації податкового потенціалу із застосуванням сучасних цифрових інструментів, аналітичних методів і міжнародного досвіду. Саме це обумовлює актуальність наукового аналізу податкового потенціалу Закарпатської області та визначення напрямів його зміцнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях проблематики податкового потенціалу вагомий внесок зробили такі українські та зарубіжні вчені, як Н. Шкроміда Н. Мочернюк [2], Г. Зінчук [3], Ю. Глушенко [5], І. Цимбалюк, Д. Антонюк, М. Карлін [6], Н. Гавриленко [7], О. Коваленко, В. Стоєв, А. Попова [8], С. Демиденко, В. Демиденко [9], чії праці присвячені теоретичним, методологічним та прикладним аспектам оцінки й ефективної реалізації податкового потенціалу регіонів.

Податковий потенціал регіону є ключовим фактором забезпечення фінансової самостійності територіальних громад та розвитку економіки. Його ефективне використання дозволяє не лише стабілізувати бюджетні надходження, а й створювати ресурси для реалізації соціально-економічних програм.

Мета статті полягає у дослідженні податкового потенціалу Закарпатської області та визначенні шляхів підвищення ефективності реалізації з використанням сучасних цифрових інструментів, аналітичних методів та кращих світових практик.

Основна проблематика полягає у недостатньому використанні податкового потенціалу регіонів України, що обумовлено:

- відсутністю ефективних механізмів оцінки та прогнозування податкових надходжень;
- обмеженою автоматизацією та цифровізацією податкового адміністрування;
- низьким рівнем аналітичної підтримки при формуванні місцевих бюджетів;
- значною залежністю від обмеженої податкової бази, що підвищує фінансову нестабільність;
- недостатнім використанням міжнародного досвіду підвищення ефективності та управління податковим потенціалом.

Ці проблеми знижують ефективність використання наявного податкового потенціалу та обмежують фінансові можливості територіальних громад.

Об'єкт дослідження – податковий потенціал Закарпатської області, його структура та динаміка, а також механізми підвищення ефективності його реалізації для зміцнення фінансової спроможності територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Сучасні виклики вимагають удосконалення оцінки та ефективності реалізації податкового потенціалу з урахуванням цифровізації, автоматизації адміністрування, аналітичних методів прогнозування та кращих світових практик. Це дозволить не лише забезпечити фінансову стійкість регіональних бюджетів, а й створити передумови для сталого економічного розвитку Закарпатської області.

Податкова система України є ключовим елементом економічної політики держави, що забезпечує формування фінансових ресурсів для реалізації соціально-економічних програм та розвитку територій. Вона складається з двох основних груп платежів: загальнодержавних та місцевих податків і зборів. Загальна кількість податків та зборів, визначених Податковим кодексом України (ПКУ), становить близько 34 видів, з яких приблизно 20 є загальнодержавними і 14 – місцевими (комунальними).

Ефективність використання податкових інструментів безпосередньо впливає на фінансову спроможність місцевих бюджетів і визначає рівень розвитку регіонів. Саме тут набуває значення податковий потенціал регіону -сукупність економічних, соціальних та фінансових ресурсів, здатних забезпечити стабільні та достатні надходження до місцевих бюджетів.

Нижче наведено основні види загальнодержавних і місцевих податків та зборів, що дозволяє оцінити структуру податкових надходжень та потенційні джерела наповнення бюджету регіонів.

Таблиця 1

Загальнодержавні і місцеві податки та збори України

Загальнодержавні податки та збори	Місцеві податки та збори
Податок на прибуток підприємств	Єдиний податок
Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) ¹	Збір за місця для паркування транспортних засобів

¹ Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є загальнодержавним податком (ст. 9 ПКУ), проте відповідно до Бюджетного кодексу України його значна частина або повна сума залишається у розпорядженні місцевих бюджетів, що робить його ключовим елементом фінансової самостійності громад.

Продовження таблиці 1

Податок на додану вартість (ПДВ)	Туристичний збір
Плата за землю (у складі податку на майно)	Плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності)
Акцизний податок	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки
Екологічний податок	Транспортний податок
Рентна плата	-
Військовий збір	-
Ввізне та вивізне мито	-

Джерело: складено на основі [1]

В таблиці 1 представлений перелік основних загальнодержавних та місцевих податків і зборів вони встановлюється ПКУ. Ставки місцевих податків та зборів встановлюються органами місцевого самоврядування (сільськими, селищними, міськими радами) у межах граничних розмірів, визначених законодавством.

Окрім наведених вище податків і зборів, у системі обов'язкових платежів України функціонує Єдиний соціальний внесок (ЄСВ), який відіграє важливу роль у формуванні ресурсів державних цільових фондів соціального страхування. Незважаючи на його фіскальний характер та обов'язковість сплати, ЄСВ не включається до складу податкової системи у розумінні Податкового кодексу України, оскільки його правове регулювання здійснюється на підставі окремого закону. Це підкреслює його інституційну відокремленість від податків та зборів, водночас зберігаючи ключове значення у системі державного соціального забезпечення.

Ефективна податкова система є основою фінансової стійкості держави, оскільки гарантує постійний приплив бюджетних коштів. Важливим завданням для України в умовах євроінтеграції є вдосконалення податкової політики шляхом аналізу та адаптації найкращих світових практик. [2]

На даний час в Україні функціонують загальна система оподаткування та спрощена система оподаткування, які відрізняються механізмами податкового навантаження, порядком обліку та звітності. Вибір режиму оподаткування суб'єктами господарювання зумовлюється низкою чинників, серед яких масштаби економічної діяльності, її організаційно-правові особливості, структура витрат, рівень очікуваної рентабельності та інші економічні параметри.

Загальна система оподаткування застосовується платниками, економічна діяльність яких не відповідає критеріям спрощеної системи, або у випадках, коли їхній дохід перевищує нормативно визначені граничні показники, встановлені законодавством для перебування на спрощеному режимі. Такий підхід забезпечує диференціацію податкового навантаження відповідно до масштабів та специфіки господарської діяльності. Ця система характеризується більш складним адмініструванням, оскільки підприємства зобов'язані вести повний облік доходів і витрат та подавати податкову звітність на регулярній основі.

Спрощена система оподаткування, в свою чергу, орієнтована на підтримку малого бізнесу та включає чотири групи, кожна з яких має свої особливості. Залежно від групи, підприємці мають обмеження щодо видів діяльності, максимального обсягу доходу та кількості працівників. [3]

Також платників спрощеної системи було звільнено від сплати єдиного соціального внеску на 2024 рік. Однією з ключових реформ стало підвищення ставки військового збору до 5%. Це рішення безпосередньо вплинуло на фізичних осіб-підприємців та найманих працівників, оскільки їхній дохід є базою для оподаткування даним збором. Найбільшу частку у формуванні державного бюджету України у 2024 році становили податок на додану вартість (20,47%), на доходи фізичних осіб (16,27%) та на прибуток підприємств (8,34%). [4]

На сьогодні існує ряд проблем які стримують розкриття податкового потенціалу регіоні. У багатьох регіонах значна частка доходів місцевих бюджетів формується не за рахунок власних податкових надходжень, а через трансферти з державного бюджету. Це обмежує фінансову самостійність регіонів і зменшує стимули до підвищення власного податкового потенціалу. [5]

Неузгодженість методів оцінки: різні дослідження застосовують різні підходи до розрахунку потенціалу, що ускладнює порівняння регіонів між собою. [6]

Часто недоотримані надходження – через недосконале адміністрування, ухиляння від сплати податків, «тіньову» економіку, слабкий податковий контроль. Це особливо актуально для великих платників і підприємств. [7]

Недостатнє стимулювання розвитку підприємництва, інвестицій та інновацій – а від цього значною мірою залежить розширення податкової бази регіону. [8]

На основі наукових досліджень можемо виділити такі напрями підвищення ефективності реалізації податкового потенціалу, які б сприяли більш повному використанню податкового потенціалу регіонів.

1. Розширення та диверсифікація податкової бази - розвиток малого, середнього та великого бізнесу, інвестування, підтримка виробництва, інновацій. Це створить додаткові джерела оподаткування. [8]

2. Покращення адміністрування податків та підвищення податкової культури: ефективний податковий контроль, боротьба з ухиленням, стимулювання легальної діяльності. [6]

3. Методологічно обгрунтоване оцінювання потенціалу: застосування прозорих, порівнянних індексів (наприклад, на основі валового регіонального продукту) для визначення реальних і потенційних можливостей кожного регіону. [9]

4. Регуляторні та податкові стимули: оптимальне податкове навантаження, пільги або стимулюючі ставки для підприємств, що розвивають пріоритетні галузі або створюють додану вартість.

5. Цілеспрямована регіональна політика і гармонізація міжбюджетних відносин, щоб зменшити залежність від трансфертів і створити умови для самостійного розвитку фінансового потенціалу. [5]

У результаті дослідження встановлено, що податковий потенціал є ключовим чинником забезпечення сталого розвитку територіальних громад, оскільки визначає рівень їх фінансової самостійності та спроможності реалізовувати власну політику розвитку. Рациональне використання податкового потенціалу сприяє зростанню дохідної бази місцевих бюджетів, зменшенню залежності від міжбюджетних трансфертів і стимулює економічну активність на місцях.

Для підвищення ефективності управління податковим потенціалом необхідно впроваджувати сучасні методи його оцінювання, аналітичні та цифрові інструменти моніторингу та адміністрування, а також створювати сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу. Важливу роль відіграє посилення податкової дисципліни, удосконалення адміністрування місцевих податків і забезпечення прозорості фінансових процесів.

Податковий потенціал регіону є ключовим інструментом забезпечення фінансової самостійності територіальних громад та розвитку регіональної економіки. Аналіз даних Закарпатської області за 2024-2025 роки свідчить про загальну стійкість надходжень до місцевих бюджетів, незважаючи на складні економічні умови та трансформації у податковому законодавстві, проте вказує на неповне розкриття наявного потенціалу через фактори, визначені в дослідженні.

За 2024 рік надходження до місцевих бюджетів склали 10 218,2 млн грн, що на 4,1 % менше, ніж у 2023 році. Спостерігалось зменшення питомої ваги податку на доходи фізичних осіб із 71 % до 59 % та збільшення частки єдиного податку й майнових податків, що свідчить про поступову диверсифікацію джерел доходів. У 2025 році тенденція змінилася: за перші п'ять місяців надходження склали 4 172,5 млн грн, що на 20,6 % більше, ніж за аналогічний період попереднього року, а за сім місяців загальні податкові надходження до бюджетів усіх рівнів сягнули ≈18 148 млн грн, що на 51,7 % перевищує показник 2024 року.

Такий розвиток податкового потенціалу демонструє наявність реальних ресурсів для фінансування місцевих проєктів та соціальних програм, але одночасно підкреслює необхідність удосконалення механізмів його оцінки та використання. У сучасних умовах надзвичайно важливо інтегрувати цифрові інструменти для збору та аналізу даних, запроваджувати аналітичні методи прогнозування податкових надходжень і враховувати кращі світові практики, зокрема:

- автоматизацію адміністрування податків;
- використання цифрових платформ для моніторингу економічної активності регіону;
- прогнозування надходжень із застосуванням великих даних та аналітики;
- розробку стратегій диверсифікації фіскальної бази і стимулювання легальної економічної активності.

Таким чином, підвищення ефективності реалізації податкового потенціалу Закарпатської області у 2024-2025 роках можливе лише за умови комплексного підходу, що поєднує сучасні цифрові технології, аналітичні методи та світовий досвід управління податковими ресурсами. Це дозволить не лише забезпечити фіскальну стійкість бюджетних надходжень, а й створити передумови для сталого

економічного розвитку регіону та зміцнення фінансової спроможності громад.

З початку 2025 року, за даними регіонального управління податкової служби, за перші 5 місяців бюджету Закарпаття отримали 4 172,5 млн грн податків – на 713,2 млн грн більше, ніж за аналогічний період попереднього року. Станом на кінець серпня 2025 року, за даними ДПС, податкові зобов'язання до місцевих бюджетів області становили 6 974 млн грн, що на 1 264 млн грн більше, ніж за аналогічний період 2024 року. [10]

Тобто за 2025 спостерігається тенденція зростання надходжень до місцевих бюджетів Закарпатської області порівняно з 2024 - принаймні у перші місяці/півріччі. Це означає, що, попри складні економічні умови, регіон має потенціал для стабільного або зростаючого фіскального навантаження.

Збільшення легальної зайнятості та зростання доходів населення зумовлює зростання надходжень податку з доходів фізичних осіб і військового збору.

Активізація бізнесу, підприємництва, зростання числа фізичних осіб-підприємців та малого бізнесу обумовлює ріст надходжень від єдиного податку, майнових та земельних податків.

Покращення адміністрування, боротьба з «тіньовою економікою», залучення інвестицій у майнові та інфраструктурні проекти зумовлює розширення податкової бази (нерухомість, земля, бізнес) та стабільнішим доходам територіальних громад.

Децентралізація та закріплення за громадами частини податків (з врахуванням відновлення або перегляду норм щодо податку з доходів фізичних осіб), що дасть стимул громадам розвивати місцеву економіку.

У 2024–2025 роках Закарпатська область демонструє, що має реальний — хоч і не найбільш можливий – податковий потенціал, здатний давати стабільні надходження до місцевих бюджетів.

Податковий потенціал може бути зміцнений шляхом спрямування зусиль на комплексний розвиток фіскальної бази: залучення інвестицій, підтримку підприємницької активності та стимулювання майнових ініціатив.

Висновки. Отже, розвиток податкового потенціалу територіальних громад є одним із ключових напрямів зміцнення місцевого самоврядування та досягнення цілей сталого розвитку в Україні.

Таким чином, ефективна податкова система виступає ключовим чинником фінансової стійкості держави, забезпечуючи стабільне та достатнє наповнення бюджету. В умовах євроінтеграції перед Україною стоїть завдання модернізації податкової політики на основі аналізу та адаптації міжнародного досвіду.

Таким чином, ефективне функціонування податкової системи забезпечує фінансову стійкість держави, оскільки сприяє стабільному надходженню коштів до бюджету. У контексті євроінтеграційних процесів для України важливим завданням є модернізація податкової політики через вивчення та адаптацію найкращого міжнародного досвіду.

Подальші дослідження у сфері податкового потенціалу, можуть бути спрямовані на використання сучасних цифрових технологій та великих даних для прогнозування податкових надходжень і оцінки потенціалу на більш детальному рівні.

Література

1. Загальнодержавні податки. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavni-podatki/> (дата звернення: 28.11.2025).
2. Шкроміда Н., Мочернюк Н. (2025). Оподаткування в Україні та країнах європейського союзу: спільні риси та відмінності. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. № (72). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-146> (дата звернення: 29.11.2025).
3. Зінчук Г. Податкова система держави. *Інноваційна професійна освіта*. 2022. Вип. № 1. С. 78–84. (дата звернення: 28.11.2025).
4. Доходи зведеного бюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/> (дата звернення: 28.11.2025).
5. Глущенко Ю.А. Бюджетно-податковий потенціал у забезпеченні територіального розвитку в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. О.: ОРІДУ НАДУ, 2014. Вип. 3 (59). С.61-64. (дата звернення: 01.12.2025).
6. Цимбалюк І., Антонюк Д., Карлін М. Проблематика оцінки податкового потенціалу регіону як іманентної складової фіскального простору. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. № (39). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-18> (дата звернення: 03.12.2025).
7. Гавриленко Н. Актуалізація податкового потенціалу великих платників податків. *Економіка*

та суспільство. 2021. Вип. №30. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-37>(дата звернення: 03.12.2025).

8. Коваленко О., Стоєв В., Попова А. Підвищення інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств: фінансова складова. *Scientific Journal of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University Economics*. 2023. Вип. №2. С. 54–61. <https://doi.org/10.32782/ecovis/2023-2-9> (дата звернення: 04.12.2025).

9. Демиденко С. Л., Демиденко В. В. Методичні підходи до оцінювання податкового потенціалу регіонів України. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2021. Вип. №60. С. 72–80 ISSN 2306-4420 (дата звернення: 03.12.2025).

10. Державна податкова служба України у Закарпатській області. URL: <https://zak.tax.gov.ua/> (дата звернення: 04.12.2025).

References

1. National taxes. State Tax Service of Ukraine. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavni-podatki/> (accessed November 28, 2025).

2. Shkromida N., Mochernyuk N. (2025). Taxation in Ukraine and European Union countries: similarities and differences. *Economy and Society*. 2025. Issue No. (72). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-146> (accessed November 29, 2025).

3. Zinchuk G. The state tax system. *Innovative professional education*. (2022) Issue No. 1. Pp. 78–84. (accessed November 28, 2025).

4. Revenues of the consolidated budget of Ukraine. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/> (accessed November 28, 2025).

5. Hluschenko, Yu. A. (2014) Budgetary and tax potential in ensuring territorial development in Ukraine. *Current issues of public administration*. O.: ORIDU NADU, Issue 3 (59). Pp. 61–64. (accessed December 01, 2025).

6. Tsymbaliuk I., Antoniuk D., Karlin M. (2022) Issues of assessing the tax potential of a region as an immanent component of fiscal space. *Economy and Society*. Issue No. (39). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-18> (accessed December 03, 2025).

7. Gavrilenko N. (2021) Actualization of the tax potential of large taxpayers. *Economy and Society*. Issue No. 30. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-37> (accessed December 03, 2025).

8. Kovalenko O., Stoev V., Popova A. (2023) Increasing the innovation and investment potential of enterprises: the fiscal component. *Scientific Journal of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University Economics*. Issue No. 2. Pp. 54–61. <https://doi.org/10.32782/ecovis/2023-2-9> (accessed December 04, 2025).

9. Demydenko S. L., Demydenko V. V. (2021) Methodological approaches to assessing the tax potential of Ukraine's regions. *Collection of scientific works of Cherkasy State Technological University. Series: Economic Sciences*. Issue No. 60. P. 72–80 ISSN 2306-4420 (accessed December 03, 2025).

10. State Tax Service of Ukraine in Zakarpattia Region. URL: <https://zak.tax.gov.ua/> (accessed December 04, 2025).